

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis, Et Breviarii Romani.

In quibus origo cuiusque Ritus, causae historicae, vel mysticae, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, obligatio, & exquisitus vsus, additis opportune Decretis omnibus S. Rituum Congreg. quàm breuissimè explicantur.

Gavanti, Bartolommeo

Venetiis, 1647

De Oratione. 5.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9500

De Oratione V.

DILITO Hymno, Gloria in Excelsis, vel si nō sit dicendus, eo omisso, Celebrans o oscu-
latur Altare in medio, manibus hinc inde super eo, vt supra, extensis; tum illis
ante pectus iunctis, & demissis ad terram oculis, vertit se à sinistro latere ad dexte-
rum p̄ versus populum, hoc est, per eam partem, qua respicit cornu Epistolæ, & ex-
tendens ac iungens manus ante pectus, vt prius, dicit voce prædicta, q̄ Dominus vo-
biscum (vel si sit Episcopus,) r̄ Pax vobis, quod dicitur, tantum hoc loco, quando
dictus est Hymnus, Gloria in Excelsis) Re. t̄ Et cum spiritu tuo, & iunctis vt prius
manibus u reuertitur per eandem viam ad librum, vbi eas extendens, & iungens
ante pectus, caputque Cruci inclinans, dicit, x̄ Oremus; tum ȳ extendit manus an-
te pectus, ita vt palma vnus manus respiciat alteram, & digitis simul iunctis, quo-
rum summitas humerorum altitudinem, distantiamque non excedat, quod in omni
extensione manuum ante pectus seruetur. z̄ Stans autem, vt supra, extensis manibus,
a dicit Orationem. Cum dicit, b̄ Per Dominum nostrum, iungit manus, easque iun-
ctas tenet vsque ad finem, si aliter concludit Oratio, Qui tecum, vel, Qui vnus
cum dicit, in vnitate, iungit manus.

Hec & que sequuntur vsque ad nume-
ram 4. inclusiuè fere omnia Burchardus.

ō Osculatur Altare. Alia ratione hic
osculatur Altare Sacerdos salutaturus
populū, quasi qui accipiat pacem à Chri-
sto per Altare, vt supra significato, vt ean-
dem det populo, pro quo statim est ora-
turus: cui ideo dicit, Dominus Vobiscum,
vel, si Episcopus est, Pax vobis. extensio
vero & iunctio manuum eadem signifi-
cant, quæ diximus in verbo, Oremus, su-
pra tit. 3. num. 10. pag. 96.

* Præter extensionem & iunctionem
manuum, addit congrue eleuationem
earundem Cerem. Episc. lib. 2. cap. 8.

* Qui vtuntur perspicillis solent ea hoc
loco deponere primum: deponāt autem
ea quidem super altare, nunquam tamen
super corporale.

p̄ Versus populum. ita Amalar. libro 2.
cap. 9. quos salutamus, eis faciem præsen-
tamus: & à sinistro latere ad dextrum se
vertit Sacerdos, tum quia hic motus natu-
ralis, est; tum quia bonum est omen in
dextera. Dextera Domini fecit virtutem,
Durand. lib. 4. cap. 14.

q̄ Dominus vobiscum. Ijs, quæ supra di-
ximus par. prima tit. 7. num. 7. pag. 17. ad-
de haberi in Liturgia Græca Sancti Pe-
tri diuinissimam hanc salutationem, quæ
ita appellatur à Dionys. de Eccles. Hier.

per hanc autem salutatur Ecclesia, etiā si
vnus tantum sit præsens, Alexand. Alenf.
part. 4. quest. 36. & tribuitur Apostolis,
eiusdem vsus à Conc. Braccar. 1. cap. 21.

Septem sane vicibus dicitur in Missa, si
bene numeres, Dominus vobiscum, qua-
tenus exclusis septem vitijs capitalibus,
suscipiat populus septiformem gratiā, ex
Innoc. III. lib. 2. cap. 24. qui tamen indicat
c. 22. vel suo tempore non dictum esse,
Dominus vobiscum, in fine Confessionis
ante Missam; vel Missam ab eo præcisè
sumi, ab Introitu tantum. nam salutatio-
nes septem ab eo indicatæ explicantur à
Duranda libro 2. cap. 14. vt vna earum sit
illa, quæ sit ante Communionem, Pax
Domini sit semper vobiscum, quam nos
non numeramus inter eas.

Ex his etiam septem vocibus ter non
vertit se Sacerdos ad populum, nempe,
in fine Confessionis, ante Euangelium,
& in Præfatione. & in hac quidem, quia
inquit Innocen. dicto cap. 22. cor habet
sursum ad Dominum, iamque proximo
sacrificio totus intentus est: ad Euange-
lium autem, inquit Durandus, totus est
intentus ad verbum Dei annuntiantium.
ferè idem dicam & ego in fine Confes-
sionis totus est ad se purgandum.

Nota præterea, quod alternatim, non
se vertit, & se vertit, salutaturus populum
Sacer-

Sacerdos, præterquam in fine Missæ, quia populum mox est dimissurus. Prima, tertia, quinta vice non se vertit; secunda, quarta, sexta, & septima se vertit; quod valet etiam ad varietatem.

r *Pax vobis*. Dicitur in libr. 8. const. Apost. cap. 15. Pax Dei illud autem habetur expresse in Liturgijs Sancti Iacobi, & S. Basilijs, tanquam prima vox Christi ad Episcopo, ex S. Remigio, à quo Innocentius III. lib. 2. cap. 24. vt ostendat Episcopus, se esse Christi Vicarium, sicut in sequentibus salutationibus se demonstrat deinde Sacerdotem. Idem ibid. Tribuit Anacleto Hugo Viêt. lib. 2. c. 11. ritum dicendi; *Pax vobis*: & verè solius est Episcopi distribuere dona Christi, cuiusmodi pax est, ex Oprato Milieu lib. 1. circa fin.

f *Dicitur est Hymnus, Gloria*. indicat Ordo Romanus. ratio est Durandi loco citato, quia in Hymno Angelico dicitur; *Et in terra Pax*. ideo subditur; *Pax vobis*, ab Episcopo: & quia hæc saluatio à Christo facta fuit in die lætitiæ, qua plenus est Angelicus Hymnus.

t *Et cum spiritu tuo*. Nihil melius, ait, Florus Magister, in expositione Missæ, quàm quod optet populus Sacerdoti, quod ipse optat Ecclesiæ. habetur hoc in prædictis Liturgijs: quod & à populo toto respondebatur, teste Chryostomo homil. 36. in epistolam primam ad Corinthios, & Microlog. cap. 2. nunc Minister responderet pro populo. Est autem sumptum à Sancto Paulo 2. Timoth. ultimo. neque dicitur, tecum, quia spiritualiter officia Ecclesiastica fiunt, Ex Petro Damiano, de Dominus vobiscum, cap. 3. vt nimirum vnus sit affectus Sacerdotis, & populi, Amalar. lib. 2. cap. 9.

u Reuertitur per eandem viam. Ita & Durand. loco citato, & ratio motus est ad librum ipsum.

2 Cum nominatur IESVS, caput versus Crucem inclinat: quod etiam facit, cum nominatur in Epistola. Et similiter vbi cumque nominatur nomen B. MARIÆ, vel Sanctorum, de quibus dicitur Missa, vel fit c commemoratio: item in Oratione pro Papa, quando nominatur, semper caput inclinat, non tamen versus Crucem. Si plures Orationes sunt dicende, idem in eis, in voce, extensione manuum, & capitis inclinatione, quod supra dictum est, obseruatur.

Gauant. Rubr. Miss.

x *Oremus*. Habetur in Liturgijs Sanctorum Petri, Iacobi, & Marci, ante Orationes publicas dicitur semper, ex August. epist. 106. ad Vitalem: & hoc loco habet Ordo Romanus. vnde ab Vranio Scriptore vitæ Sancti Paulini Episcopi Nolani appellatur, Indictio Orationis: quia inuitamus alios ad Orationem quæ sequitur, vt patet: sed Durand. innuit dici ante medium Altaris ab aliquibus. ab alijs vero, vbi Orationem sunt dicturi, vt inter insinuationem & Orationem nihil omnino interponatur, ibidem: quod à nobis est vsitatum, quia congruentius.

y *Extendit manus*. Ex Paulo 1. Timoth. 2. *Leuantes puras manus*. scribit Tertull. de Orat. cap. 12. manibus sublimius elatis temperatè, & probè elatis: temperatè, inquit, & ideo in Rubrica præscribuntur fines, vt humeros non excedant. in Missa vero significat extensionem Christi in Cruce, in qua statim orauit pro crucifixoribus, Innocentius Tertius libro secundo cap. 28. & ante eum Microlog. cap. 16. forte desumptum est à veteri testamento. nam Moyfes leuans manus vicit Amalechitas. Exod. 17. & Salomon expandit manus suas orans Deum, 3. Reg. 8. z *Stans*. Stare in oratione iustorum est; genua flectere peccatorum, ex Iustino Martyre libro question. 9. 115. Ritus autem standi hoc loco habetur apud Innoc. III. libro 2. cap. 22.

a *Dicit Orationem*. Vide, quæ diximus supra tit. 9. part. 1. pag. 20.

b *Per Dominum, iungit manus*. De varijs conclusionibus supra tit. 9. numer. 17. pag. 25. Iunctio manus, quod est deuotionis, & humilitatis signum, responderet optime conclusioni Orationis; & multo magis, cum dicitur, in vnitatem, vtraque scilicet manu iuncta.

G Aper-

Aperta est causa reuerentiæ in his nominibus. Cruci vero, quia ibi præterea est imago Christi, æquum est, vt ad nomē IESVS, caput inclinetur; qua de re *Octaua Synod. can. 3. & concilium Moguntinum cap. de usu imaginum §. 2.*
c Commemoratio. Nomine comme-

morationis hoc loco ne tamen intelligas suffragia communia Sanctorum in Oratione: *A cunctis*; sed commemorationem de Festo Simplici Sanctorum, seu de Octaua ad quorum nomina, etiam in Canone, caput inclinatur.

3 *Si Altare sit d ad Orientem versus populum, Celebrans versa facit ad populum, non vertit humeros ad Altare, cum dicitur est, Dominus vobiscum, Orate fratres, Ite missa est, vel daturus benedictionem; sed osculato Altari in medio, ibi expansis & iunctis manibus vt supra, salutatur populum, & dat benedictionem.*

b Ad Orientem. Ex traditione Apostolorum orandū est ad Orientem. *S. Athanasius de plur. & necess. quest. 14.* addit causas, quarum Prima est, quia ex *Psal. 131.* adorandum est, vbi steterunt pedes Domini, qui ex *Zachar. 14.* in monte oliuarū in Oriente stare dicuntur. Altera est, quia Deus est lux vera. Tertia, vt respiciamus Paradisum; vnde Adam eiectus fuit: est *Clem. libr. 8. Constit. cap. 15. & Nysseni de orat. Quartam addit Iustin. ad Orthodox. quest. 118.* quia Oriens est pars honoratior mundi. Quintam *Damasc. 4. de fid. orthod. cap. 13.* quia Christus in Cruce occasum respiciebat, eodemq; situ cælum ascendit, & inde est venturus ad iudicium cōuersi igitur ad Orientem. quasi sedem Christi, nos in occasu semper ob

culpam oremus. Sextam, *S. Tho. 1. 2. quest. 3. artic. 3. ad quintum,* ad differentiam ludæorum, qui ad Occidentem orabant, vt ex situ Templi Salomonici colligit *Anastas. Nicen. quest. 18.* Septimam, *Tertull. contra Valentin. capit. 3.* quia in aurora venit ad Apostolos Deus in Pentecoste. Octauam. *August. libr. 2. serm. Dom. cap. 9.* quia monemur conuertere animum ad naturam præstantiorem, id est, Deum; sicuti conuertimus corpus terrenum ad cæleste nobilius. Verum nunc ad omnē partem Missam celebramus, quia Deus vbique est; neque intelligitur hæc Rubrica de omni Altari ad Orientem, sed de eo, in quo celebrans habet & Crucem & populum ante faciem suam.

4 *In quatuor temporibus, vel alias, quando dicenda sunt plures Orationes cum Prophetijs, dicto Kyrie eleison, in medio Altaris, reuertitur ad cornu Epistolæ, vbi stans ante librum extensis & iunctis ante pectus manibus, & caput Cruci inclinans; dicit, Oremus, & Flectamus genua, illico manibus super Altare extensis, vt seipsum ad Altare sustineat, genuflectit, & sine mora surgens, eadem voce ministro respondente: Leuate, manibus extensis dicit & Orationem, vt supra, & in conclusione eas iungit. Dum autem legit Prophetias, tenet manus super librum vel Altare positas, vt mox dicetur de Epistola.*

c Flectamus genua. Habet *Microl. cap. 28.* vt oratio, quæ fit cum ieiunio, addita humilitate, sit efficacior *Durand. libro 4. cap. 14.* habes ritum genuflectendi, & statim surgendi, ad indicandum, quod propter peccatum in terram delapsi sumus, & per benignitatem Dei reuocati sumus, *apud Basil. libro de Spiritu Sancto capit. 2.*

vbi etiam hunc eundem ritum deducit ab Apostolis.

Duo genua flecti vult *Alcocer in suo Caremoniali* ex vi verborum: *Flectamus genua;* sed vim non faciunt, quia dum singuli genua, plura genua tunc flectuntur.

f Ad Orationem. Populus saltem acclinis esse debet ad Orationem, vsque ad,

ad, *Per omnia, ex Alcuino c. de celebratio-
ne Miss. additum est Amen ab Anacleto,
ex Hugone Victorino lib. 2. cap. 11. de cu-*

*ius significatione diximus supra, titulo 9.
num. 17. pag. 25.*

5 In Missa solemnium cum dicitur, *Dominus vobiscum, & Oratio, Diaconus & Subdiaconus stant retro post Celebrantem. g Flectamus genua, dicitur à Diacono, à Subdiacono vero. Leuate, illo primum genuflectente, hoc primum surgente, h Celebrans vero non genuflectit.*

g *Flectamus genua. Ad Diaconum spectat, teste Cesar. Arel. homil. 30. de gen. flect.*

h *Celebrans non genuflectit. Vide supra titulo 17 num. 3. part. 1. pag. 44. Ministri caput inclinant in Oratione, eodem*

modo, quo Celebrans; & deceret, ut manus iunctas eidem tenerent. neque Diaconus in fine Orationis teneretur dicere submissa voce; Amen, quod quidam putauere. Satis enim est, quod à Choro respondeatur Sacerdoti.

De Epistola, Graduali, & alijs, vsque ad Offertorium.

VI.

1 **D**ictis Orationibus, Celebrans positus super librum, vel super Altare manibus, ita ut palma librum tangant, vel, ut placuerit, librum tenens, i legit Epistolam, intelligibili voce, & respondetur à ministro, Deo gratias, & similiter stans eodem modo prosequitur Graduale, Alleluia, & Tractum, ac Sequentiam, si dicenda sint. Quibus dictis, Celebrans si priuatim celebret, ipsemet, seu minister portat librum Missalis ad alteram partem Altaris in cornu Euangely, & dum transit ante medium Altaris, caput Cruci inclinatur, & Missale sic locat, ut posterior pars libri respiciat ipsum cornu Altaris, & non ad parietem, siue ad partem eius contra se directam.

i *Legit Epistolam. De qua docuimus multa, titul. 10. pag. 26. ubi etiam de Graduali, Tractu, & Sequentia. Hæc cum sequentibus vsque ad numerum quartum exclusiue Ioan. Burchardus habet.*

l *Ad alteram partem Altaris. Sinistram Altaris appellant antiqui hoc cornu, Microl. cap. 9. ad Aquilonem, legit Alcuin.*

c. de celebrat. Miss. quia contra Luciferum dirigitur Euangelium, & contra sequaces Diaboli, Eduen. cap. 12. & contra peccatores, Innoc. III. lib. 2. cap. 25. & ad Gentiles vocandos, Iuo serm. de conu. veter. & noui sacrif. Item ad alteram partem itur, ut expeditior sit Sacerdos in dextera ad conficienda mysteria, Microl. c. 9.

2 **L**ocato Missali in Altari, Celebrans redit ad medium Altaris, ibique stans iunctis manibus ante pectus, eleuatisque ad Deum oculis, & statim demissis, tum profunde inclinatus, dicit secreto, m *Munda cor meum: & Iube Domine benedicere, Dominus sit in corde meo, ut in Ordinario. Quibus dictis, vadit ad librum Missalis, ubi stans versus illum iunctis manibus ante pectus dicit intelligibili voce, Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Deinde pollice dexterae manus signo Crucis n signat primo librum super principio Euangely, quod est lecturus, o postea seipsum in fronte. ore, & pectore, dicens, Sequentia, vel, Initium sancti Euangely, & cet. R. p Gloria tibi Domine. Tum iunctis iterum manibus ante pectus, stans ut supra, prosequitur Euangelium vsque ad finem. Quo finito, minister stans in cornu Epistolæ post infimum gradum Altaris, respondet, Laus tibi Christe, & Sacerdos eleuans parumper librum, q osculatur principium*

G 2 Euan-